

Kedves Tanár és Diák Testvéreim, kedves Családtagok és Mindenki, aki eljött most ide, hogy együtt emlékezzünk a pataki kollégium egyik nagy, 20. századi tanár egyéniségére, dr. Nagy Barnára, és hálát adjunk gazdag és gazdagító munkájáért, amit teológiai tevékenységével a lelkésznevelésben és a kollégium életében végzett.

Nagy Barna ízig-vérig teológus volt, és ízig-vérig pataki volt. Hadd dokumentáljam ezt *Végrendelet* című versével,¹ amelyet 1956. augusztus 8-án írt Salzburg táján, hazafelé robbogó vonaton:

Benke György

DR. NAGY BARNA, AKI MINT DIÁK ÉS TANÁR IS NAGY VOLT

Pataki erdők illata
Vonzott megint ma este.
Hegyóriások szirtfala
mögött is azt kereste
a múltba fúró szem s ideg:
a te hegyeid vonalát
mikor pillantja meg,
P A T A K I,
felejtethetlen városom.
De régen láttalak.
pedig mindig
magamban hordalak!

S most minden emlék és remény
Vonatrobajjal kalapál.

A Salza zúgó habjai
Épp most morajlottak felém,
amint a Bodrog szökesége
árjában elmerültek:
minden víz a Bodrogba tér
– torokfojtó könny és Duna

szivárványos felhőteher,
tó, tenger s még a vízcsap is –
Bodrogba foly, Bodrogba visz..

¹ *Sárospataki Református Lapok*, LIX. évfolyam, 2006/4, 30.

(Emlékszel-e, kicsi fiam.
alig eszmélő kis fejedben
a Bodrog és a víz fogalma
hogyan folyt egybe egykoron?)
Ugye, fiam,
Ha majd elomlanék
a pesti flaszteron,
Kórházi ágyon, bár akárhol –
hazaviszel, haza, Patakra!?
Apám s anyám mellé temess!
Hadd várjak ott,
Ott hadd várjak feltámadást:
egy földit még – az iskoláét,
s a másikat, az örököt –
a minden testekét.

Mondd hát velem a messzeségben
– játékaid közül az égre nézve:
Hiszem testünk feltámadását!

Az egyik akkori váradalma már beteljesült: az iskola, az iskolája feltámadása. A gimnázium után a teológia is folytatja több évszázados munkáját a múlt századi negyven éves pusztai vándorlás után. Az Imateremből újra Imaterem lett, ahol Nagy Barna diákként énekelte az énekeket, és az önképzőkörben szavalta a verseket, és tanárként hirdette az igét az áhítatokon, és teológiai rektorként és kollégiumi közigazgatóként mondta ünnepélyeken és iskolai évnyitókora s évzárókora nagy ívű beszédeit. És most – Nagy Barna a nagytiszteletű angyalokkal együtt mosolyog, és dicsőíti a történelmet formáló és kormányzó Istent!

1969-ben, halála után egykori tanára, majd tanártársa, Újszászy Kálmán egyházunk hetilapjában, a *Reformátusok Lapja* október 5-i számában így kezdi a róla való emlékezést:

„Igéi azért is »bővekk, zengők és nagyok« voltak, mert messze a tiszáninneni múltba nyúlóan papoknak ivadéka volt. 1909. május 15-én született Sárospatakon, mint Nagy Béla teológiai tanár és felesége Kérészy Vilma fia. Hitvestársát, Bakóczy Juditot is a prédikatori rendből választotta magának.

Ifjúsága olyan volt, mint a többi pataki diáké. Játékos, derűs cimborákkal járta az erdőket és szüret táján a szőlőhegyeket. Szerette a Bodrogot, sportolt... s olvasott rengeteget. Sugárzó intelligenciája, kitűnő megjelenése, remek orgánuma miatt ő volt a kedvelt szavaló. Úgy előadni Áprily verseket, mint a gimnazista Nagy Barna, senki más nem tudott akkor Patakon.”²

² Újszászy Kálmán: D. dr. Nagy Barna, *Reformátusok Lapja*, XIII. évfolyam, 41. szám, 1969. október 5., 1.

Mint felsős gimnazista mindig ott van a jutalmazottak között. Az 1924/25-ös iskolai évben, VI. gimnazista korában (ez a mostani kilencedikesnek felel meg) a kiváló magaviseletűek között 25.500 korona jutalomban részesült. 1926-ban, VII-es gimnazistaként gyorsíró versenyen elért első díjként, tornaversenyen elért eredményéért, kitűnő tanulmányi eredményéért összesen 274.945 koronát kapott. 1927-ben, VIII. osztályos gimnazistaként tornaversenyen elért eredményeiért (magasugrásban első 157 cm-rel és lovon is első, – ez a szertornai lólengést jelenti) 24 pengő 80 fillért és egy darab 20 aranykoronást kapott (ez többet ért, mint az előző évi 175 ezer korona). (Olvasva a sportban elért eredményeit, különös volt arra gondolni, hogy akit mint tekintélyes megjelenésű tudós tanárt ismertem meg, magaszt is ugrott és lólengésben is jeleskedett.)

Természetes volt, hogy a pataki teológián folytatta tanulmányait, bár édesapja már nem taníthatta. Meg is emlékezik erről doktori disszertációja (*A teológiai módszer problémája az ún. dialektika teológiában*) előszavában. Idézem rá emlékező kedves és őt értékelő szavait: „Gyermeki szeretettel ajánlom első zsenyémet Édesapámnak, akinél elnézőbb és akinél keményebb kritikussom nem lesz. Életem egyik nagy szomorúsága, hogy az akadémián már nem lehettem az ő tanítványa. De így is benne tanultam meg szeretni és becsülni a modern teológiát, amelyet mi, új – és mégis régi – vizeken járó fiatalok sokszor olyan könnyedén elintézhetőnek gondoltunk.”³

Felső gimnazistaként az I. Rákóczi György Egyesületben és az Erdélyi János Önképzőkörben Képes Gézával együtt és versengve szerepelt és hozta el verseiért, műfordításaiért és novelláiért a dicséretet és díjakat. Teológus diákként pályaműveket írt, sőt – és itt ne figyeljenek a teológus diákok – diaktársainak is segített a köteles vizsgadolgozatokat szinte futószalagon megírni. A középkor nagy tudósáról és teológusáról, Aquinói Tamásról jegyezték fel, hogy olyan koncentráció képessége volt, hogy egyszerre négy titkárnak tudott diktálni. A dolgozat beadási határidejéből majdnem kifutó diaktársai sürgetésére Nagy Barna is megtette azt, hogy jobbjá felől is, balja felől is ült egy gépíró, és egyszerre két témában, két dolgozatot diktált egész éjszakán át „egy mondat ide, egy mondat oda” módszerrel.

Újszászy Kálmán a már idézett, róla szóló írásában teológiai pályafutásáról így ír:

„Édesapja mellett Mátyás Ernő, Marton János, Harsányi István s az akkor még egészen fiatal Szabó Zoltán voltak a mesterei, s már mint ösztöndíjas montpellier-i diák a szisztematika-teológiával jegyezte el magát. Ebben az irányban fejlődött tovább Zürichben is mint Brunner tanítványa. Teológus személyisége végső kiformalódását pedig az az egy esztendő segítette, amely alatt Barth Károly lábainál ült Bonnban. A mester hamar észrevette, hogy milyen képességek bontakoznak a tanítványban, és messzemenően elismerő szavak kíséretben ajánlotta őt édesapja megürült tanszékére utódnak, ahová őt esztendeig tartó színes és termékeny segédlelkészi szolgálat után 1937-ben választotta meg [...] a sárospataki főiskola Igazgatótanácsa.”⁴

³ NAGY Barna: *A teológiai módszer problémája az úgynevezett dialektika teológiában*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1999, 12.

⁴ ÚJSZÁSZY: i. m., 1.

Tanári élete és munkássága is olyan volt, mint a többi pataki tanáré: tanítója és barátja volt a rábízott ifjúságnak – folytatja Újszászy Kálmán visszaemlékezését. És itt hadd folytassam én személyes emlékeimmel. Itt, a pataki teológián tanáraink és diákjaik között atyai-testvéri kapcsolat volt, amit a 1920-as és 30-as években jött, a racionalizmust felváltó ún. Ige-teológiát képviselő tanárok honosítottak meg: Szabó Zoltán, Újszászy Kálmán, Nagy Barna, és ezt a szinte atyai-testvéri kapcsolatot erősítette tovább a 40-es évek második felében érkezett Koncz Sándor. Patakon, a kis városban nemcsak a kollégium falai között voltunk együtt tanárainkkal, hanem gyakran találkozhattunk velük az utcán is. És kiscsoportos bibliaórákon lakásukban, olykor családi körükben is. 1951-ben, Debrecenbe való kényszerű áttelepülésünkkor még inkább éreztük e tanár–diák kapcsolatnak az áldását és hiányát. Akkor a debreceni teológia csupán néhány éve szakadt ki az ottani egyetemből. Az egyetemi tanárokat a méltóságos jelző illette meg. Akkor az ilyen megkülönböztető jelzőt már nem használták, de ennek megfelelője, a főtisztelető megmaradt az egyházban, és az ottani tanárokat így titulálták és tituláltuk. És ott tanáraink professzor urak voltak, Patakon pedig többen is „bácsik”: Zoltán bácsi, Barna bácsi. (Igaz, Debrecenben is lett egy Zsiga bácsink.) És nem egyszer komoly lelkigondozói beszélgetésre vették elő tanáraink a diákjaikat. És a diákok is megengedtek maguknak olyat, ami másutt elképzelhetetlen volt. Hadd mondjak erre egy példát.

Egyik diáktársam az akkori evangélizációk és lelki mozgások és megújulások idején hazajöve egy nyári, alcsúti ifjúsági evangélizációról a megtérés élményével eltelve, a környezetében levőktől megkérdezte: megtértél-e már? Ezt tette a tudós teológiai tanárával, Nagy Barnával is. Tanúja voltam egyszer annak, hogy bibliaórán egy „laikus” megkérdezte ugyanezt lelkipásztortól. És a lelkipásztora méltatlankodva vont a kérdőre, hogy jön ő ahhoz, hogy ezt kérdezze tőle, aki 16 évet tanult ahhoz, hogy lelkipásztor legyen. Nagy Barna nem ezt tette. Azt mondta első éves diákjának:

„Tibor, ülj le, elmondom neked. Tudod, nekem nem kellett megtérnem azokból a csiszlikségekből és kamaszságokból (?), amiket ti csináltatok Pali fiammal együtt. De a konfirmációkor nagyon sokat jelentett nekem a Heidelbergi Kátének a bevezetése: Az Úr Jézus Krisztus tulajdona vagyok, aki megváltott. És akkor tudva, hogy több észet és felfogóképességet kaptam Istentől, mint az átlagos diáktársaim, elhatároztam, hogy én ezzel az eszemmel szolgálom Krisztust. Ezért megtanultam a görögöt, latin, aztán a németet, franciát, hollandot, és igyekszem ezeket használni az Úr szolgálatában. – És megkérdezte érdeklődő diákjától: »Te mivel akarod szolgálni az Urat?« És ez az atyai-tanítói kérdés sokat jelentett ennek a diáknak: valóban: mivel is akarja ő szolgálni Krisztust, akit megváltójának ismert meg és fogadott el?»⁵

⁵ A történetben szereplő „Tibor” személyes közlése alapján.

Egyik tanítványa, akit ő indított el a teológiával, a barthi teológiával való foglalkozásra, aki doktori disszertációját is ebből írta (Kiss Pál, volt prügnyi lelkipásztor), így ír arról, hogy ki volt Nagy Barna Patakon:

„Patakon ő volt legtöbbször dékán és közigazgató, ő volt a mindent elhárító kommandó, ő volt a tolmács és idegenvezető, vendéglátó házigazda. Jelszava volt: hittel és humorral, és senki sem tudott olyan jó ízléssel és kedvvel jó hangulatot varázsolni, mint ő. Ő volt mindenekelőtt a dogmatikának és etikának, a hitvallásismeretnek, vallásfilozófiának, valláslélektannak, vallástörténetnek, nem utolsó sorban a francia és német nyelvnek a csodálatos professzora.”⁶

Élete legnagyobb megrázkódtatását élte át Nagy Barna 1951-ben, a sárospataki teológia kényszerű bezárásakor. Ezt is keresztyén emberhez méltóan, alázatos bűnbánattal és reménységgel tudta elfogadni és elhordozni. Mint az akkori közigazgató így reagál erre az akkori igazgatótanács utolsó ülésének jegyzőkönyve tanúsága szerint:

„Távol kell tartanunk magunktól és gyülekezeteinktől a nem Isten szerint való megszomorodás keserűségét és kétségbeesését. Magunkon, mulasztásainkon, hitetlenséginken, bűneinken sírjunk inkább. Hogy nem féltük Őt úgy, és nem adtunk neki úgy dicsőséget, ahogyan a kollégiumunk jelmondatával is hirdettük (...) egyszermind mozdulatlanul bízó hittel belekapaszkodunk másik jeligénkbe, a 126. zsolttár erős ígéreteibe és vigasztalásába: »Mikor visszahozta az Úr Sionnak foglyait, olyanok voltunk, mint az álmodók... Hozd vissza, Uram, a mi foglyainkat, mint patakot a déli földön. Akik könnyhullatással vetnek, vigadozással aratnak majd. Aki vetőmagját sírva emelve megy tova, vigadozással jó elő kévét emelve.«⁷

A pataki (és pápai) teológia bezárása után, 1951-ben az első évfolyamunkból egy társunk Budapesten folytatta teológiai tanulmányait. Mi, a többiek 11-en Debrecenben. 1955-ben ennyien végeztünk. Ekkor egy fényképet küldtünk volt pataki tanárainknak, egy levelet is mellékelve ahhoz. Nagy Barnától, Barna bácsitól hosszabb válaszlevelet kaptunk. Ebből idézek:

„Kedves Gyurkám!

Igen nagy örömet szereztek nekem kedves megemlékezésetekkel. Köszönöm a fényképet és a leveledet. – Bizony arról sem ti, sem mi nem tehetünk, ha nem tudunk, sem nem akarunk felejtetni. Ahol a kövek nem felejtenek, hanem kiáltanak, ott az emberi szív sem lehet keményebb és némább a kőnél. Veletek együtt Istennek adok hálát, ha az alatt az egy év alatt én is közvetíthettem valamit számotokra az Ő üzenetéből, akaratából. És Ő gondoskodott róla, hogy amit ott Patakon tanultatok,

⁶ Kiss Pál: *In memoriam Nagy Barna*, Kézirat, Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Kézirattára, Kt.d.4765.

⁷ Idézi SZENTIMREI Mihály: Nagy Barnára emlékezünk, *Confessio*, XXX. évfolyam, 2007/1, 27.

meg amit azóta Debrecenben kaptatok Tőle, legyen az ő igéje igazsága, és semmi más. (Ezután mindnyájunkról sokatmondóan emlékezik egy-két mondatban. Majd így fejezi be a levelet:) »*Militia Christi*« – ez a mi dolgunk. Ennek hűséges teljesítéséhez adjon az Úr kegyemet mindnyájunknak. 1Kor 16,13–14. – Jel 14,7. – Isten Veletek! Kedves Mindnyájatokat meleg szeretettel köszönt, s életetekre, szolgálatotokra, szeretteitekre áldást kíván hűséges bátyátok: Nagy Barna. – Budapest, 1955. VI. 10.”

A pataki teológia kényszerű bezárása után 1952-ben az Egyetemes Konventen kapott tudományos kutatói beosztást, majd 1954-ben a budapesti teológián Victor János utódjaként a rendszeres teológia tanszék vezetője lett. Az 1956-os forradalom után rövid ideig börtönbe is került (ez akkortájt több egyházi ember életéhez éppúgy hozzátartozott, mint Pál apostolék idejében), és utána nem taníthatott tovább a teológián. Épp úgy, mint tanártársa, Pap László. Újra a zsinati irodához került tudományos kutatóként. De kutatása, tudományos tevékenysége egyre intenzívebb lett. Nemcsak itthon készített alapos dolgozatokat a reformátori teológia területén (Kálvin-kommentárok át-dolgozása, az előkerült Ezékiel könyve alapján elhangzott és korabeli kézírással, olykor gyorsírással leírt igehirdetés-sorozata mai franciára áttétele és gondozása, a Heidelbergi Káté és a II. Helvét hitvallás, valamint a svájci és magyar reformátorok kapcsolatának problémakörében), hanem a Református Világszövetség is igénybe vette képességét, tudományos felkészültségét, és egyre ismertebb és elismertebb lett. Kutatta és feltárta a 16. és 17. századi európai reformációnak a környező országokban dokumentálható megnyilvánulásait. A magyar egyházi és állami gyűjteményeken, levéltárakon túl kutatása elért a genfi, zürichi, bázeli, bécsi, varsói és krakkói könyv-, levél-, kézirat-, és adattárakig. Teológiatörténeti szakismeretével és nyelvtudásával nemzetközileg elismert Kálvin-kutató, a reformáció korának hazai és közép-európai szaktekintélyévé lett – ahogyan Újszászy Kálmán összegezte munkásságának eredményét. A reformáció jeles évfordulóin Genfben, Bázelen előadásra kérték fel. A zürichi egyetem pedig, melynek diákja volt, díszdoktori kitüntetésben részesítette 1968-ban.

Nagy Barna nyelvismerete, a klasszikus, a bibliai nyelvek, a görög és latin éppúgy, mint a mai európaiak ablakot nyitottak neki az ó és új teológiai és tudományos értékek megismerésére. A múlt hónapban hallottam a rádióban, hogy az első világháború után ő is azon gyermekek között volt, akiket a hollandok segíteni akarása és vendégszeretete kivitt egy időre Hollandiába. Majd már kisebb diák korában ő is elment Grazba „német szóra”. Verseket németül is irogatott, és amint mondta, eközben szinte észrevétlenül tanult meg németül. A francia nyelvet Montpellierben sajátította el mint ösztöndíjas diák. Ezekhez jött még a holland, az angol. Ő fordította le Kálvin *Római levél magyarázatát*. Ennek előszavában írja: „Természetesen Kálvin eredeti latin nyelvét vettük alapul, de állandóan szem előtt tartottuk a Kálvinig visszanyúló francia fordítást, és figyelembe vettük a múlt század közepén készült angol fordítást is.”⁸

⁸ NAGY Barna: Előszó, in KÁLVIN János: *A Római levél magyarázata*, Ford. RÁBOLD Gusztáv – NAGY Barna, Budapest, Kálvin Kiadó, 1992, v–vi.

Munkálkodása utolsó szakaszában a lengyel nyelvet is olvasási szinten elsajátította. Eközben mondta: „Memóriám már nem a régi, olykor kétszer is meg kell nézmem a szótárban egy-egy lengyel szót.” Teológiai tájékozottsága, a reformáció történetben elsajátított szakismerete mellett a nyelvtudása is késszé és képessé tette arra, hogy közreműködött az Egyházak Világtanácsa megalakulásában, majd tagja volt a magyar küldöttségnek Amszterdamban, a Világtanács alakuló gyűlésén 1948-ban. (Volt idő, amikor „hivatalos” tolmácsokat rendeltek ki bizonyos külföldi vendégek mellé, akik egyházunk látogatására jöttek. Egy ilyen alkalommal a németül és angolul értő tolmács mellett Nagy Barna vendégeivel hollandul kezdett beszélni a tolmács zavarára és idegességére.)

Nagy Barna komolysága, tudományossága és hite mellett a humort is felhasználta arra, hogy mondanivalója fűszerezett legyen. Az 1940-es évek vége felé közeledve szállóigévé vált, amit Koncz Sándor így mondogatott: „hittel és humorral” megélni keresztény életünket. Farkas László pedig, aki a háború utáni években jogot tanított a pataki teológián, így emlékezik meg erről:

„Valamikor 1945 tavaszán, amikor először sikerült valahogyan Pestről Patakra elvergődnöm, s ott Nagy Barna teológiai professzorral találkoztam, a következő szavakkal fogadott engem:

– Lacikám! Azt hiszem, nagyon erős hitre és hosszú lejáratú humorra lesz szükségünk, hogy át tudjuk vészelni a most ránk következő nagyon nehéz időket! [...] Igaza lett, de Patak helyt állt... Ez az éltető humor Patakon az átélt nehéz időkben, nagyon kemény feladatok teljesítése idején is élt, virágzott és megmaradt!”⁹

Megmaradt, amíg annak a politikának, melynek nem titkolt része volt az egyház, az egyházak leépítése is, szemet szűrt a pataki teológia belső és külső növekedése; a tanárok eleven, evangéliumi, a gyülekezet ébresztésére és hitben megtartására is tekintő munkája; a külföldi egyházi kapcsolatok segítségével folyamatosan végzett újjáépítő és modernizáló munka az épületeken, különösen a teológus internátus diákszobáiban. Debrecenbe átkerülve Pákozdy professzorunk látta a pataki teológián végbe ment építkezést, összehasonlítva azt a debreceni viszonyokkal, ezt mondta nekünk, idézve Jézust: „Mert ha a zöldellő fán ezt művelik, mi esik a száraz fán?” (Lk 23,31)

Visszatérve a humorra, két olyan eseményt hallgassunk meg, ami Barth Károly és Nagy Barna humorát egyszerre mondja el. Az egyiket Bertalan Imre, volt pataki teológus diák, majd amerikai lelkipásztor mondta el, és ami olvasható a *Pataki diákvilág anekdotakincsének* IV. kötetében:

„Bázelban történt, mégpedig közvetlenül a II. világháború után. A híres Barth Károly bázei professzor, akinek a szemében Nagy Barna Európa egyik legkiválóbb teológusa volt, előadássorozatra hívta meg a Rajna parti városba a fiatal magyar tudóst,

⁹ BENKE István (szerk.): *A pataki diákvilág anekdotakincse*, IV. kötet, Sárospatak, Pataki Diákok Szövetsége, 2001, 12–13.

személyes jó barátját. Mint akkori bázeli diák, én is kimentem vele az állomásra, várni a magyar professzort. Barth Károly a vonatról lelépő vendég kezéből udvarias mozdulattal, előzékenyen ragadta ki a hatalmas útitáskát. Illetve csak ragadta volna, mert a nagy súly alatt, amit a szálas magyar tudós játszva emelt, megroggyant a bázeli professor. Nyomban fel is kiáltott, amikor végre felegyenesedett:

– Miféle súlyos dolgot cipelhet fiatal barátom abból a háború sújtotta szegény Magyarországból?

– Tudományt, nehéz tudományt! – válaszolta Nagy Barna, hamiskásan mosolygó szemekkel. – Hozom magammal megtekintésre a háborús években írt Kálvin-tanulmányaimat.

– Szegény ország! – sóhajtott fel Barth Károly – ott megint kőtáblára írnak?”¹⁰

A másikat Nagy Barna mondta el derűsen, ami Barth Károllyal történt, aki 1948-ban Sárospatakon volt látogatóban, a kollégium vendégeként. Diákkoromból emlékszem erre az eseményre, amit nyilván Barth Károly mondott el Nagy Barnának. Nagy Barna le is írta ezt, az ő fogalmazását hallgassuk meg erről.

„Barth Károlyról tudjuk, hogy nagyon szerette a zenét, különösen Mozartot. De a rossz zenét, kivált ébresztőnek, végkép nem szerette. Amikor 1948 márciusában másodszor járt Patakon, az egyik internátus második emeleti vendégszobájában lakott. (Az Angol internátusban, a mostani Kossuthban). Bár szigorú utasítást adtunk az éppen húsvéti vakációra készülő diákoknak, hogy kellőképpen respektálják nagy vendégünk nyugalma, mégis megesett az egyik reggelen, hogy egy ádáz mendúr 6 óra tájban elkezdte verni a szomszédos zeneszobában a zongorát. „Még hozzá rosszul játszott!” A felriasztott professor hirtelen papucsot és köntöst rántva nyitott rá a tapintatlan nebulóra, s nem bízva hozzá, hogy a kis szittyva németül is tudhat, két latin szóval vetett véget a kibírhatatlan zongorázásnak. Először magára mutatott mondván: 'dormire'. Aztán a zongorára: „terribile”. Mondanunk sem kell, hogy a rendbontó kisdíák társával együtt pillanat alatt kámforrá vált. Annál inkább élvezte (Barth Károly) előző este a Szabó Ernő házaspár erőteljes Mozart interpretációját. »Das war ein ungarisierter Mozart« (– mondta Barth Károly a zenehallgatás után.)”¹¹

Nagy Barna élete végéig munkálkodott. A „hazahívó szó” is munkában találta. 1969. szeptember 17-én Budapesten a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének az Eötvös Kollégiumban tartott munkaülésén előadást tartott. Eközben érte a szívroham és a halál. Végakarata szerint temetése Sárospatakon történt szeptember 27-én a pataki református templomból, régi barátja, Czegle Imre igeszolgalatával. Azt is meghagyta, hogy a szertartás éneklésből, igeolvasásból és imádságból

¹⁰ BENKE István (szerk.): *A pataki diákvilág anekdotakincse*, III. kötet, Sárospatak, Sárospataki Református Kollégium Alapítvány, 1996, 177.

¹¹ NAGY Barna kéziratos feljegyzése az eseményről, Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Kézirattára, Kt.d.52.340.

álljon, igehirdetés nélkül. Temetésén az országos egyházi szervek – egyházunk saját halottjának tekintette –, tiszáninneri egyházkerületünk, a két teológiai akadémiánk, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete, a budapesti svájci nagykövetség képviseltették magukat. Barátok, tisztelők, pályatársak, tanítványok százai, köztük mintegy száznegyven lelkipásztor, holland és német atyafiak vettek részt a temetésen. (Koncz Sándor beszámolójából a *Református Egyház* 1969. novemberi számában).¹²

Újszászy Kálmán a róla írt nekrológban így fejezi be róla szóló emlékezését, és így ír munkájának jelentőségéről:

„Tudására, igényességére, másokkal, és magával szemben egyaránt, a monumentalitás volt a jellemző, s ha még sokáig nem érzékeljük majd az utána maradt űrt, annak mindig ez a foglyul ejtő monumentalitás a magyarázója. Képe olyan erővel vésődött belénk, munkássága olyan masszívan beépült a magyar tudományosságba, hogy akkor is jelenvalóként fog hatni, amikor eltűnik az a sírhalom is, amely most frissen borul reá a pataki református temető kertben”.¹³

Istennek adjunk hálát, és néki adjunk dicsőséget kollégiumunk múltjáért, és kérjük áldását jelenére és jövőjére.

¹² KONCZ Sándor: Dr. Nagy Barna, *Református Egyház*, XXI. évfolyam, 11. szám, 1969. november, 241–243.

¹³ ÚJSZÁSZY: i. m., 1.